



**Kotkan kaupunkikonsernin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan periaatteet,
sisältää Kotkan kaupungin vakuuttamisen periaatteet**

Sisällys

1	Riskien raportointikäytännöt Kotkan kaupunkikonsernissa	2
1.1	Riskiluokat	2
1.2	Toteutumisen todennäköisyys ja vaikutukset	4
1.3	Toimenpiteiden toteutumisen tilanne ja kuvaus	4
2	Lainsäädäntöperusta ja soveltamisala	4
3	Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tavoitteet ja tarkoitus	7
3.1	Riskienhallinnan prosessi	8
3.2	Riskienhallinta osana johtamista ja hallintokulttuuria	9
3.3	Korruptiontorjunta, väärinkäytöksistä ilmoittaminen ja ilmoittajansuojelu	9
4	Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan keskeiset käsitteet	10
5	Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimijat ja vastuut	11
6	Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan asianmukaisuuden arviointi ja raportointi	16
7	Tilivelvollisuus, valvontavastuu ja selonottovelvollisuus	17
8	Periaatteiden hyväksyminen ja ajantasaisuuden seuranta	18
9	Kotkan kaupungin vakuuttamisen periaatteet	19
9.1	Johdanto	19
9.2	Vastuut ja roolit vakuuttamisessa	19
9.3	Vakuuttamisen pääperiaatteet ja linjaukset	20

1 Riskien raportointikäytännöt Kotkan kaupunkikonsernissa

Strategisiin tavoitteisiin kohdistuvat riskit arvioidaan kaupunkioorganisaation talousarvioprosessissa kolme kertaa vuodessa: talousarvio-, osavuosiseuranta- ja tilinpäätös-vaiheissa. Strategisessa ja operatiivisessa johtamisessa tarvittavaa osallistavaa riskien arviointia tehdään raportointiajankohtien lisäksi jatkuvan seurannan periaatteella. Riskien arviointia koskeva ohjeistus on sijoitettu Teamsiin, tiimiin: Taloushallinto_Kotka.

Konserniyhtiöiden riskien raportointi toteutetaan omana prosessina: riskitiedot kerätään talousyksikön toimesta kerran vuodessa, osavuosiseurannan yhteydessä. Raportoidut riskitiedot analysoidaan kaupungin hallintosäännössä omistajaohjauksesta vastaavien viranhaltijoiden toimesta sekä käsitellään omistajaohjausjaostossa yhtiöiden talousarviotietojen käsittelyn yhteydessä.

1.1 Riskiluokat

Kaupunkikonsernissa raportoitavat riskit jaetaan **neljään (4)** luokkaan: **Strategiset, Operatiiviset, Taloudelliset sekä Vahinkoriskit**. Riskit voivat olla seurausta organisaatioiden sisäisistä toimenpiteistä tai ulkoisista tapahtumista.

Strategisia riskejä ovat esimerkiksi strategisten tavoitteiden toteutumista uhkaavat riskit, toimintaympäristön merkittävät muutokset ja niistä aiheutuvat riskit, kuten väestö- tai elinkeinorakenteen muutos ja niiden vaikutukset kaupungin palvelutuotantoon ja taloudelliseen liikkumavaraan; kuntalaisten terveyteen laajasti vaikuttavat uhat; ympäristöuhat sekä lainsäädäntömuutokset ja niihin varautuminen; rakennettuun ympäristöön liittyvät riskit; suuronnettomuudet sekä kuntalaisten terveyteen laajasti vaikuttavat uhat.

Strategiset riskit liittyvät usein ulkoisiin tapahtumiin ja muutoksiin, jotka voivat vaarantaa esim. tulostavoitteet ja koskevat kysyntää, lainsäädäntöä tai maineenhallintaa. Strategisina riskeinä on otettava huomioon myös muuttoliike, väestön ikärakenteen muutokset, elinkeinoelämän kehitys ja kunnan toiminnan taloudellisten reunaehtojen muutokset, kuten valtiontalouden liikkumavara suhteessa kuntatalouteen.

Operatiivisia riskejä ovat esimerkiksi johtamisriskit, henkilöstöön ja asiakkaisiin liittyvät riskit, tieto- ja tiedonkulun riskit (ml. tietojärjestelmät), teknisten varajärjestelmien toimimattomuus, omaisuuteen ja infrastruktuuriin liittyvät riskit, tulojen ja menojen käsittelyyn liittyvät riskit, sopimus- ja vastuuriskit ja toimintaprosesseihin ja -tapoihin sekä toiminnan lainmukaisuuteen liittyvät riskit. Henkilöriskit voivat liittyä henkilökunnan ammatillisen osaamisen riittävyyteen, terveyteen, työturvallisuuteen, hyvinvointiin, varahenkilöjärjestelmiin jne.

Tietoriskeihin sisältyvät mm. tiedonhallintatapa, tietosuoja ja tietoturva sekä tietojärjestelmiin liittyvä kyberturvallisuus. Kyberturvallisuuteen kuuluvat toimenpiteet, joilla voidaan ennakoivasti hallita ja tarvittaessa sietää erilaisia kyberuhkia ja niiden vaikutuksia¹.

Kuntalaisen näkökulmasta operatiiviset riskit voivat vaikuttaa mm. palveluiden tuottamisen häiriöttömyyteen, kunnallisen infrastruktuurin toimivuuteen, turvallisuuteen ja terveyteen, palveluiden saatavuuteen tai laatuun. Toiminnallisia mahdollisuuksia tunnistetaan toimintaympäristön, palvelutarpeiden ja oman toiminnan analysoinnin ja erilaisten kehittämishankkeiden yhteydessä. Riskien luomien mahdollisuuksien tunnistaminen on osa vastuullista toimintatapaa. Kotkan kaupungin koko henkilöstöllä on siinä merkittävä roolinsa.

Taloudellisia riskejä ovat kaupungin ja kaupunkikonsernin talouteen liittyvät riskit kuten korkoriskit, rahoitukseen ja sijoituksiin liittyvät riskit, investointiriskit ja verotuloissa ja valtionavustuksissa tapahtuvista muutoksista aiheutuvat riskit. Taloudellisiin riskeihin voidaan lukea myös takauksiin ja vakuuksiin sekä taloudellisten suunnitelmien laadintaan liittyvät riskit ja esimerkiksi puutteellisesta informaatiosta johtuvat epävarmuudet.

Sopimuksiin liittyy merkittäviä taloudellisia ja toiminnallisia riskejä, joita tulee ennakoida huolellisella sopimusosaamisella ja koko sopimuselinkaaren kestäväällä aktiivisella sopimusten hallinnalla. Taloudellisten mahdollisuuksien tunnistaminen on osa toiminnan ja talouden suunnittelua sekä omien toimintatapojen jatkuvaa analysointia. Kustannusten hallinnan mahdollisuuksia analysoidaan erilaisten toiminnallisten ja taloudellisten (ml. rahoituksellisten) ratkaisuvaihtoehtojen sekä esim. investointien suunnittelun yhteydessä.

Vahinkoriskejä ovat esimerkiksi omaisuuteen, ympäristöön, tilaturvallisuuteen, asiakas- ja henkilöturvallisuuteen sekä kuntalaisiin kohdistuvat riskit. Vahinkoriskit aiheutuvat pääsääntöisesti odottamattomista ja äkillisistä, usein vakuuttamiskelpoisista tapahtumista, joista voi seurata onnettomuus, rikkoutuminen tai vahingonkorvaus. Vahinkoriskien ennaltaehkäisemiseksi analysoidaan suunnitelmallisesti erilaisia menetteilyitä ja teknisiä järjestelmiä, joilla voidaan ennaltaehkäistä ja pienentää erilaisia vahinkoriskejä sekä niiden seurauksia. Kaupungin vakuuttamisen kokonaisuuteen kuuluvaa vahinkoriskitilannetta käsitellään osana riskienhallinnan johtoryhmän toimintaa, vähintään kaksi kertaa vuodessa. Kotkan kaupungin vakuuttamisen periaatteet on esitelty tämän asiakirjan luvussa 9.

¹ Kyberturvallisuuden sanasto, Turvallisuuskomitea 2018.

1.2 Toteutumisen todennäköisyys ja vaikutukset

Mainittujen luokituksen lisäksi tunnistetuista riskeistä arvioidaan niiden toteutumisen todennäköisyys sekä seurausten vaikutukset.

Toteutumisen todennäköisyys jaetaan **viiteen (5)** luokkaan: **Epätodennäköinen** (alle 10 %), **Harvinainen** (10 – 30 %), **Mahdollinen** (30 – 60 %), **Todennäköinen** (60 – 90 %) ja **Lähes varma** (yli 90 %).

Valitun todennäköisyysluokan yhteydessä esitetään muuttamattomana myös edellä mainitut prosenttitiedot.

Toteutumisen vaikutukset priorisoidaan **viiteen (5)** tasoon: Merkityksettömät, Vähäiset, Kohtalaiset, Merkittävät ja Kriittiset (aik. Sietämättömät). Valittu vaikutuksen taso-tieto perustellaan tiiviillä sanallisella kuvaustiedolla.

1.3 Toimenpiteiden toteutumisen tilanne ja kuvaus

Olellaisena tietona raportoidaan myös riskien hallinnan toimenpiteiden toteutumisen tilanne termein: Aloittamatta, Käynnistetty tai Ratkaistu. Valitun termin yhteyteen liitetään tiivis sanallinen selite arviointiajankohdan toimenpiteiden tilanteesta.

1. **Aloittamatta (riski säilyy) + tiivis selite** (esim. toimenpiteiden edellyttämää rahoitusta ei ole varattu vuoden 2023 talousarvioon)
2. **Käynnistetty (riski säilyy) + tiivis selite** (esim. uuden suunnitelman laatiminen on ensivaiheessa aloitettu yksikössä osto-tehtävänä)
3. **Ratkaistu (riski poistuu) + tiivis selite** (esim. vahingon aiheuttanut kone on poistettu käytöstä siihen asti, kunnes hlöstölle on tarjottu lisäkoulutusta)

2 Lainsäädäntöperusta ja soveltamisala

Kotkan kaupungin ja kaupunkikonsernin tehtävänä on edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla (kuntalaki 410/2015, 1 §).

Kuntalain 14 §:n säännökset velvoittavat kaupunginvaltuustoa päättämään sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteista. Niiden tarkoituksena on ohjata kaupunginhallitusta huolehtimaan sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnan järjestämisestä (kuntalaki 410/2015, 39 §).

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan periaatteiden tavoitteena on vahvistaa hyvää hallintoa ja yhdenmukaistaa johtamista sekä varmistaa, että kaupungille ja konsernille asetetut tavoitteet saavutetaan, ja toiminta on tuloksellista. Sisäinen valvonta ja riskienhallinta kattavat kaupungin ja kaupunkikonsernin hallinnon, talouden ja toiminnan järjestämisen.

Hyvin toimiva hallinto- ja johtamistapa edellyttää, että siihen on sisällytetty riittävät sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan sekä konsernivalvonnan menettelyt. Periaatteiden tarkoituksena on kytkeä sisäinen valvonta ja riskienhallinta osaksi kuntakonsernin johtamista ja esihenkilötyötä, päätöksentekoa, toimintaprosesseja sekä valvonnasta ja riskienhallinnasta vastaavien toimielinten ja johtavien viranhaltijoiden työskentelyä.

Lainsäädännön ohella tulee huomioitavaksi sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa koskeva ohjaus

- Kotkan kaupungin hallintosäännössä
- Konserniohjeessa
- Sisäisen tarkastuksen toimintasäännössä sekä
- muissa kaupunginhallituksen ja -valtuuston vahvistamissa päätöksissä.

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tuloksellinen järjestäminen velvoittaa kaikkia Kotkan kaupunkiin ja kaupunkikonserniin kuuluvia toimielimiä ja tilivelvollista johtoa sekä esimiehiä. Myös henkilöstön velvollisuutena on toimia lainsäädännön sekä kaupungin määräysten, ohjeiden ja tavoitteiden mukaisesti. Käytännössä Kotkan kaupungin sisäinen valvonta ja riskienhallinta perustuvat järjestelmälliseen ja dokumentoituun prosessiin. Vaikuttavimmillaan sisäinen valvonta ja riskienhallinta toteutuu arjen aktiivisissa käytännöissä sekä riittävässä valvonnassa.

Periaatteita noudatetaan myös Kotkan kaupungin tytäryhtiöissä ellei niitä koskevasta lainsäädännöstä, yhtiöjärjestyksestä tai säännöistä muuta johdu. Tytäryhteisön hallitus vastaa kuitenkin aina yhteisön sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä sekä tuloksellisuuden valvonnasta.

Sisäinen valvonta ja riskienhallinta ovat osa kunnan ja konsernin johtamis- ja hallintojärjestelmää, päätöksentekoa sekä strategista ja operatiivista toiminnan ja talouden suunnittelua ja seurantaa, poikkeamiin reagointia ja suoriutumisen arviointia. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tulee olla kokonaisvaltaista eli sen tulee toteutua kaikissa toiminnoissa ja kaikilla organisaation tasoilla. Riskienhallinnan tulee ulottua toiminnan kannalta kaikkiin keskeisiin sisäisiin tehtäviin sekä ulkoisiin toimintoihin.

Kunnan tulee myös ohjata ja valvoa sen järjestämisvastuulle kuuluvaa palvelutuotantoa. Kunnan tulee varmistaa, että sen järjestämisvastuulle kuuluvia palveluja tuottavalla muulla palveluntuottajalla on riittävät ammatilliset, toiminnalliset ja taloudelliset edellytykset huolehtia palveluiden tuottamisesta. Kunnan tulee ottaa hallintosääntöönsä ja yksityisten palveluntuottajien kanssa tehtäviin sopimuksiin kunnan järjestämisvastuun toteuttamiseksi tarvittavat määräykset. Sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa ei eriytetä muusta tavoitteiden saavuttamiseen tähtäävästä toiminnasta, vaan se on jatkuva osa päivittäistä johtamista, ohjaamista ja työn toteuttamista. Sisäinen valvonta toteutuu selkeänä tehtävien, toimivallan ja vastuiden jakona, valvonta- ja raportointivelvoitteina, tietojen ja tietojärjestelmien suojaamisena, omaisuuden turvaamisena sekä sopimusten hallintana.

Toimiva sisäinen valvonta myös ehkäisee ja paljastaa mahdollisia väärinkäytöksiä. Johdon velvollisuutena on toteuttaa sisäistä valvontaa väärinkäytösten ehkäisemiseksi ja havaitsemiseksi sekä puuttua havaittuihin väärinkäytöksiin. Väärinkäytöksenä pidetään erilaisia epärehellisiä, epäeettisiä, lainvastaisia tai kunnan ohjeita rikkovia tekoja.

Riskienhallinnan toteuttaminen on erityisen tärkeää laajoja talousarvio- ja kohde-/sidosryhmävaikutuksia omaavien päätösten valmistelun yhteydessä sekä toiminnassa tapahtuvissa merkittävässä muutostilanteissa. Riskien ja niiden vaikutusten arviointi on osa läpinäkyvää, laadukasta ja vastuullista päätöksentekoa. Arvioinnin yhteydessä tulee analysoida toimintaympäristön muutoksia, tunnistaa tavoitteita uhkaavia riskejä, arvioida niiden vaikutuksia ja toteutumisen todennäköisyyttä sekä laatia suunnitelmat ja toimenpiteet riskien hallitsemiseksi. Riskienhallinnan johtoryhmässä kootaan laadittujen riskianalyysojen perusteella koko kuntakonsernia koskevat riskianalyytit sekä arvioidaan esitettyjen menettelytapojen riittävyyttä merkittävimpien riskien hallitsemiseksi.

Sisäinen valvonta ja riskienhallinta ovat päivittäistä johtamista, ohjaamista ja työn toteuttamista sekä tavoitteiden saavuttamista tukevaa **toimintaa**. Tuki **toteutuu, kun**

- tehtävät, ratkaisuvälit ja vastuut ovat selkeästi määritellyjä
- hyvän hallintotavan periaatteet sekä eettiset periaatteet huomioidaan
- toimintaympäristöä analysoidaan: priorisoidaan merkittävimmät uhat ja mahdollisuudet
- asetetaan toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet
- järjestetään riskienhallinta ohjeistuksen mukaisesti

Ohjeistuksen mukaan järjestetty, **kokonaisvaltainen riskienhallinta on**

- suunnitelmallista ja tuloksellista
- ohjeiltaan ja tiedonkulultaan selkeää
- tiedoiltaan ja tietojärjestelmiltään suojattua
- sillä on valmistauduttu ja varauduttu äkillisiin häiriötilanteisiin sekä poikkeusoloihin
- sopimusten hallinta ja valvonta sekä omaisuuden turvaaminen on järjestetty
- valvontamenettelyiltään suunniteltua ja menettelyt ovat riittäviä
- oikeassa suhteessa riskienhallinnasta aiheutuviin kustannuksiin
- systemaattisesti järjestetty organisaation seurannan, valvonnan, viestinnän ja raportoinnin osalta
- kokonaisvaltaista: toimintaa ja sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimintatapojen tuloksellisuutta seurataan ja arvioidaan

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tavoitteet ja tarkoitus

Sisäinen valvonta ja riskienhallinta perustuvat strategiaan, toiminta- ja taloussuunnitelmassa asetettuihin tavoitteisiin, johtamisperiaatteisiin sekä eettisiin periaatteisiin. Keskeistä on varmistaa toiminnan jatkuvuus, häiriöttömyys ja turvallisuus sekä tarvittava toipuminen.

Hyvin toimiva sisäinen valvonta vähentää tahallisia ja tahattomia virheitä, epäjohtonmukaista ja tehotonta toimintaa, taloudellisia menetyksiä ja puutteita asioiden hoidossa. Se auttaa ehkäisemään ja havaitsemaan myös väärinkäytöksiä ja eettisten periaatteiden vastaista toimintaa.

Käytännössä sisäisellä valvonnalla ja riskienhallinnalla tarkoitetaan kunnalle ja kuntakonsernille kuuluvien tehtävien, ratkaisuvallan ja vastuiden määrittelyä sekä erilaisia menettelytapoja johtamis-, ohjaus- ja toimintaprosesseissa. Määrittelyjen ja menettelytapojen tarkoituksena on saada kohtuullinen varmuus siitä, että

1. toiminta on tuloksellista, tehokasta ja talous kestäväällä pohjalla
2. lainsäädäntöä, päätöksiä, sääntöjä ja johdon ohjeita noudatetaan
3. resursseja ja omaisuutta käytetään asianmukaisesti ja ne turvataan
4. toiminnan ja talouden raportointi on oikeaa ja tieto on luotettavaa

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tavoitteena on auttaa johtoa havaitsemaan toimintaan liittyvät riskit ja varmistaa, että ne pysyvät hyväksyttävällä tasolla. Lisäksi on varmistettava, että sisäinen valvonta on riittävää ja oikeassa suhteessa toiminnan sisältämiin riskeihin.

Käytännössä sisäinen valvonta ja riskienhallinta ovat johdon ja esihenkilöiden toteuttamaa arjen johtamistyötä, joka perustuu lakiin ja kaupunkistrategiaan sekä hyväksytyihin eettisiin periaatteisiin. Jokaisen luottamushenkilön, johtajan ja esimiehen tulee johtaa näyttämällä hyvää esimerkkiä. Heidän tulee suunnitella ja toteuttaa johtamisaan toimintaprosesseissa valvontatoimet, joilla edistetään tavoitteiden saavuttamista sekä ennaltaehkäistään resurssien tuhlaamista ja väärinkäytöksiä. Johto ja esimiehet ovat vastuussa siitä, että heidän alaisessaan toiminnassa noudatetaan lakia, kaupungin omia määräyksiä, sääntöjä ja ohjeita. Tämä edellyttää yksiselitteistä ja selkeää tehtävien ja toimivallan määrittelyä sekä jatkuvaa kouluttamista ja viestintää. Kun havaitaan epäkohtia, virheitä tai poikkeamia, niihin tulee aina puuttua tarkoituksenmukaisella tavalla, jotta organisaation johtamislinja pysyy yhdenmukaisena ja ennakoitavana. Johto ja esimiehet ovat vastuussa toiminnan jatkuvasta parantamisesta toimintaympäristön muutosten keskellä.

Riskienhallinnan avulla tunnistetaan kaupungin toimintaan mahdollisesti vaikuttavat tapahtumat ja saatetaan tapahtumien riskit kaupungin hyväksymälle tasolle (hyväksytty riskitaso - riskinkantokyky). Riskienhallinnan tavoitteena on saada kohtuullinen varmuus

- Strategisten tavoitteiden,
- Operatiivisten tavoitteiden ja
- Lakien ja ohjeiden noudattamisesta,
- sekä raportoinnin luotettavuudesta.

3.1 Riskienhallinnan prosessi

Johtamisen näkökulmasta riskienhallinnan tulee kattaa kaikki olennaiset toiminnan riskit. Merkittävät riskit on tunnistettava, arvioitava ja luokiteltava sekä määritettävä niille hallintakeinot. Riskienhallinnassa huomio tulee kiinnittää erityisesti niiden hallintaan eli toimenpiteisiin, joihin riskien hallitsemiseksi ryhdytään.

Riskienhallinnan tavoitteena on myös tunnistaa olennaisia kehityskohteita ennakkoisesti kohti tietoisempaa päätöksentekoa ja parempaa varautumista.

Riskienhallinnan toimenpiteitä on hyvä optimoida ja huomioida toimien tuloksellisuus ja vaikuttavuus siten, että hallintaan sijoitetut resurssit suhteutetaan tavoiteltaviin hyötyihin. Osa riskistä voidaan hyväksyä jäännösriskiksi, mikäli päätös noudattaa toimivaltaisessa toimielimessä hyväksyttyä linjausta.

Konsernihallinto, vastuualueet, toimintayksiköt sekä tytäryhtiöt ylläpitävät ajantasaista riskiprofiilia toiminnastaan. Peruskaupungin osalta riskiprofiili luodaan talousarvioprosessissa ja kootaan yhteen riskienhallintajärjestelmään. Tytäryhtiöt raportoivat omat ajantasaisten riskitilanteensa, joita analysoidaan omistajaohjauksesta vastaavien toimielinten ja viranhaltijoiden toimesta sekä omistajaohjausjaostossa yhtiöiden talousarviokäsittelyn yhteydessä.

Riskien arviointiprosessissa noudatetaan ISO31000-standardin vaiheita:

- Analysoidaan sovellettavan ulkoisen ja sisäisen toimintaympäristön tila,
- Tunnistetaan toiminnan ja talouden tavoitteiden saavuttamista auttavat tai estävät riskit,
- Analysoidaan päätöksenteon pohjaksi riskin merkitys: luonne, ominaisuudet ja riskitaso
- Arvioidaan kokonaisvaltaisesti riskien vaikutuksia ja toteutumisen todennäköisyyttä,
- Ylläpidetään ajantasaista kuvausta merkittävimmistä riskeistä ja niiden hallintakeinoista sekä
- Seurataan ja arvioidaan riskien hallinnan toimenpiteiden toteutumista ja tuloksellisuutta.

Toimintaympäristöä, olennaisia uhkatekijöitä ja mahdollisuuksia kartoitetaan ja arvioidaan aktiivisesti. Riskejä tunnistettaessa tavoitteena on tunnistaa tekijät, jotka voivat estää, haitata tai viivästyttää tavoitteiden saavuttamista. Samoin tunnistetaan mahdollisuuksien menettämisestä tai hyödyntämättä jättämisestä aiheutuvat riskit, joiden seurauksena voidaan menettää tilaisuus tuloksellisempaan ja tehokkaampaan toimintaan. Riskien tunnistamisessa ja arvioinnissa hyödynnetään voimassa olevia ohjeita (Teams, Taloushallinto_Kotka. Näin varmistetaan yhtenäinen ja samanmuotoinen riskitiedon käsittely ja raportointi.

Riskianalyysin avulla luodaan perusta päätöksenteolle. Riskianalyysissä riskien merkitys muodostuu riskien todennäköisyyden ja vaikutuksen tulona. Merkityksen arvioinnin tavoitteena on tukea päätöksentekoa: havainnoida mitä riskit ovat; miten niitä on tarpeen käsitellä ja mikä on käsittelyn sekä toimenpiteiden tärkeysjärjestys.

Mitä suuremman arvon riskin vaikutus saa, sitä tarkempaan tarkasteluun riski tulee nostaa. Riskejä käsiteltäessä päätetään riittävästä riskienhallintatoimenpiteistä, riskien omistajista, toimenpiteiden toteutusaikatauluista ja valvontavastuista. Tunnistettujen, vaikutukseltaan merkittäviksi arvioitujen riskien toimenpiteiden määrittely on johdon näkökulmasta keskeisin asia ennakoivassa riskienhallinnassa. Riskien hallinnan toimenpiteillä varmennetaan toiminnan tuloksellisuutta ja tavoitteiden saavuttamista.

Riskienhallintakeinojen vaikuttavuus ja tehokkuus varmistetaan johdon aktiivisen seurannan avulla. Käytännössä johto seuraa riskien hallintatoimenpiteiden toteutusta ja vastaa riskianalyysien päivittämisestä osana johtamista sekä toiminnan ja talouden prosessia.

3.2 Riskienhallinta osana johtamista ja hallintokulttuuria

Riskienhallinnan tilaa ja tuloksellisuutta seurataan ja arvioidaan säännönmukaisesti talousarviovuoden aikana ja sen tuloksellisuudesta raportoidaan osana tilinpäätöstä ja vuosisuunnitelmien raportointia. Kaupunkikonsernin riskienhallintaa kehitetään jatkuvasti siten, että pystytään aktiivisesti vastaamaan muuttuvan toimintaympäristön haasteisiin, hallitsemaan olennaisiksi arvioituja riskejä ja suunnitelmallisesti hyödyntämään riskien luomia positiivisia mahdollisuuksia. Riskienhallinnan toimenpitein varmistetaan myös se, että organisaation johdolla on käytettävissään tarpeellinen ja ajantasainen tieto merkittävistä riskeistä ja suunnitelmat riskien hallitsemiseksi. Ennakoiva ja tulokellinen riskienhallinta on olennainen osa läpinäkyvää, laadukasta ja vastuullista päätöksentekoa sekä johtamista.

3.3 Korruptiontorjunta, väärinkäytöksistä ilmoittaminen ja ilmoittajansuojelu

Kotkan kaupunki on voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti sitoutunut vastustamaan väärinkäytöksiä ja korruptiota omassa toiminnassaan sekä yhteistyökumppaneidensa kanssa.

Sisäisen valvonnan järjestäminen edellyttää myös sitä, että kaupunki ja sen vastuualueet ja toimintayksiköt tarjoavat mahdollisuuden ilmoittaa havaituista rikkomuksista ilmoituskanavan ja muiden kanavien kautta. Kotkan kaupungille on hankittu sähköinen ilmoituskanava, johon työntekijät ja kuntalaiset voivat jatkossa ilmoittaa korruptioon ja väärinkäytöksiin liittyvistä epäilyistään. Erikseen sopimalla ilmoitus voidaan tehdä myös esim. henkilökohtaisella käynnillä. Ilmoitusten käsittelystä vastaa tehtävää varten perustettu asiantuntijatiimi. Ilmoittajansuojelua koskeva sääntely edellyttää, että rikkomuksista ilmoittavaan henkilöön ei saa kohdistaa vastatoimia. Väärinkäytösten ilmoituskanavan järjestämisen tärkein tavoite on ennaltaehkäistä väärinkäytöksiä ja edesauttaa rikkomusten selvittämistä.

Hyvä hallintotapa tarkoittaa objektiivista ja tasapuolista henkilöstön, asiakkaiden sekä eri sidosryhmien kohtelua sekä toimivallan käyttöä yksinomaan lain mukaan hyväksyttyihin tarkoituksiin. Toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Hyvän hallintotavan mukaista johtamista toteutetaan myös eettisesti vastuullisella tavalla.

Riski on ulkoinen tai sisäinen uhkan tai mahdollisuuden aiheuttava epävarmuustekijä tai tapahtuma, joka toteutuessaan kohdistuu kunnan ja kuntakonsernin toiminnan häiriöttömyyteen ja jatkuvuuteen. Riskin toteutuminen voi aiheuttaa tappioita ja haastaa strategisten tavoitteiden saavuttamista tai se voi aiheuttaa positiivisia seurauksia mahdollisuuksia hyödyntämällä. Esimerkkejä riskikohteista ovat: kuntalaisten hyvinvointi, konsernin palvelukyky, tuloksellisuus, taloudellinen asema, henkilöstö, omaisuus, imago ja toimintaympäristön muutokset.

Sisäinen valvonta on keskeinen osa hyvää hallintoa ja johtamista. Sisäinen valvonta on menettelyitä, joiden avulla johto arvioi asetettujen tavoitteiden toteutumista, toimintaprosesseja ja riskejä sekä säännösten ja määräysten noudattamista. Valvonnan tarkoituksena on edistää organisaation tehokasta johtamista, riskien hallintaa, toiminnan kehittämistä ja tuloksellisuuden arviointia.

Sisäinen valvonta on kunnan ja kuntakonsernin organisaatioiden omaa valvontaa, joka on johdon toteuttamaa tai johdon lukuun tehtyä. Sen avulla varmistetaan, että johto saa organisaation toimimaan haluamallaan tavalla ja että johto saa riittävästi tietoa toiminnan ja organisaation tilasta ja aikaansaannoksista. Sisäisen valvonnan tulee näkyä kaikissa kunnan ja kuntakonsernin johtamis-, suunnittelu- ja ohjauskäytännöissä.

Sisäisellä valvonnalla tarkoitetaan yleisesti kaikkia niitä toiminta- ja menettelytapoja, joilla johto (tilivelvolliset) ja esihenkilöt pyrkivät varmistamaan, että

- toiminta on tuloksellista ja taloudellista
- päätösten perusteena oleva tieto on riittävää ja luotettavaa
- lain säännöksiä, viranomaisohjeita ja toimielinten päätöksiä noudatetaan
- omaisuus, tiedot ja tietojärjestelmät sekä resurssit turvataan

Riskienhallinta on osa sisäistä valvontaa, joka toteutuu sekä johtamis-, suunnittelu- ja ohjauskäytännöissä että säännöllisten riskikartoitusten kautta. Sisäinen valvonta ja kaantuu luottamushenkilöille kuuluvaan seurantaan, esihenkilöiden ja johdon suorittamaan valvontaan sekä sisäiseen tarkastukseen. Kokonaisvaltainen riskienhallinta tarkoittaa, että riskinäkökulma on sisällytetty kaikkeen kunnan toimintaan. Riskienhallintaprosessi sisältää riskien tunnistamisen, arvioinnin ja priorisoinnin, hallinnan toimenpiteiden määrittelyn, seurannan sekä toimenpiteiden tuloksellisuuden arvioinnin.

Riskienhallinnalla tarkoitetaan järjestelmällisiä, ennakoivia ja kattavia menettelytapoja, joiden avulla

- tunnistetaan ja kuvataan kunnan toimintaan ja toimintaympäristöön liittyviä riskejä
- arvioidaan riskien merkittävyyttä ja toteutumisen todennäköisyyttä
- varmistetaan, että organisaation johdolla on käytettävissään tarpeellinen ja ajantasainen tieto merkittävistä riskeistä ja mahdollisuuksista, suunnitelmat riskien hallitsemiseksi ja mahdollisuuksien hyödyntämiseksi
- määritellään toimintatavat riskien hallitsemiseksi, valvomiseksi ja raportointimiseksi

Sisäinen tarkastus on osa sisäistä valvontaa, jonka tehtävänä on tukea organisaatiota sen tavoitteiden saavuttamisessa tarjoamalla järjestelmällisen lähestymistavan kunnan riskienhallinta-, valvonta-, johtamis- ja hallintoprosessien tuloksellisuuden arviointiin ja kehittämiseen. Sisäinen tarkastus on suunnitelmallista, riippumatonta ja objektiivista arviointi-, varmistus- ja konsultointitoimintaa, joka on luotu tuottamaan lisäarvoa organisaatiolle ja parantamaan sen toimintaa.

Tilivelvollisuus kohdistuu toimitukseen tai henkilöön, jolla on vastuu johtamastaan toiminnasta ja sen valvonnasta. Kuntalain mukaiseen tilivelvolliseen voidaan kohdistaa muistutus tai evätä vastuuvapaus. Tilivelvollisuus sisältää vastuunalaisuuden toiminnan tuloksellisuudesta, lainmukaisuudesta, varojen ja resurssien turvaamisesta sekä johtamisesta ja ohjauksesta.

Ulkoinen valvonta on kunnan viranhaltijajohdosta ja konserniyhtiöiden johdosta riippumatonta toimintaa, jota suoritetaan sekä kunnan järjestämänä (tarkastuslautakunta ja tilintarkastaja) että kunnan ja kuntakonsernin ohjauksen ulkopuolella. Ulkoista valvontaa harjoittavat myös kuntalaiset, joilla on julkisuusperiaatteen mukainen valvontaoikeus ja -mahdollisuus kunnan jäsenenä tehdä kirjallinen oikaisuvaatimus toimivaltaiselle viranomaiselle.

5 Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimijat ja vastuut

Kaupunginvaltuusto vastaa kuntalain mukaisesti kunnan toiminnasta ja taloudesta. Valtuuston tulee kuntalain mukaan päättää sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteista ja edellyttää, että kunnan kaikissa toiminnoissa ja kaikilla organisaation tasoilla on riittävä sisäinen valvonta ja riskienhallinta. Kaupunginvaltuusto päättää hallintosäännöstä ja kaupunginhallitus päättää toimintasäännöstä, johon on kirjattu määräykset sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tehtävistä ja vastuista. Kunnanvaltuusto myös hyväksyy tilinpäätöksen, joka sisältää sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan selonteon.

Kaupunginhallitus johtaa kunnan toimintaa, hallintoa ja taloutta valtuuston hyväksymän kuntastrategian mukaisesti. Kaupunginhallitus vastaa kunnan sisäisen valvonnan

ja riskienhallinnan ohjeistamisesta ja asianmukaisesta järjestämisestä, toimeenpanon valvonnasta ja tuloksellisuudesta. Kunnanhallitus hyväksyy hallinto- ja johtamistapaa, sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa sekä sisäistä tarkastusta koskevat ohjeet ja menettelytavat. Kaupunginhallitus valvoo sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimeenpanoa ja tuloksellisuutta. Kaupunginhallitus raportoi tilinpäätöksen toimintakertomuksessa sisäisen valvonnan sekä konsernivalvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja keskeisistä johtopäätöksistä. Kaupunginhallitus vastaa kuntalain edellyttämällä tavalla sisäisen valvonnan järjestämisestä.

Kotkan kaupungin hallintosäännön mukaan **kaupunginjohtaja, kansliapäällikkö sekä vastuualueiden ja toimintayksiköiden johtavat viranhaltijat** vastaavat sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimeenpanosta ja tuloksellisuudesta organisaation mukaisilla tehtäväalueillaan, ohjeistavat alaisiaan organisaatioyksiköitä sekä raportoivat kaupunginhallituksen antamien ohjeiden mukaisesti. Johtavien viranhaltijoiden ja esihenkilöiden tehtävänä on luoda kehittämismyönteistä ja vastuullisuutta korostavaa toimintakulttuuria, joka luo perustan palveluiden laadukkaalle tuottamiselle ja toiminnan tuloksellisuudelle.

Kaupunginjohtaja johtaa kaupunginhallituksen alaisena kunnan hallintoa, taloudenhoitoa sekä muuta toimintaa. Kaupunginjohtaja vastaa sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja yhteen sovittamisesta siten, että kunnan ja kuntakonsernin toiminnan laillisuus ja tuloksellisuus varmistetaan ja toiminnan olennaiset riskit tunnistetaan, riskin toteutumisen vaikutukset kuvataan sekä arvioidaan riskin toteutumisen todennäköisyys ja mahdollisuudet hallita riskiä. Kaupunginjohtaja käyttää riskienhallinnassa apunaan riskienhallinnan asiantuntijoita, sisäistä tarkastusta sekä riskienhallinnan johtoryhmää.

Konsernijohto (kaupunginhallitus, kaupunginhallituksen omistajaohjausjaosto, kaupunginjohtaja ja kansliapäällikkö) vastaa konserniyhteisöjen ohjauksesta sekä yhteisöjen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisen ja tuloksellisuuden valvonnasta. Konsernivalvonnalla arvioidaan konserniyhtiöiden toimintaa ja suoriutumista, taloudellisen aseman kehittymistä sekä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämistä. Konsernivalvonnalla tarkoitetaan myös konserniohjeen noudattamisen sekä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toteutumisen seurantaa. Ylimmällä johdolla on erityinen vastuu ja velvoite toimia hyvän johtamis- ja hallintotavan ja eettisten periaatteiden mukaisesti sekä puuttua toiminnassa ilmeneviin poikkeamiin.

Konsernijohtoon ohella **vastuualueiden ja toimintayksiköiden johtajat sekä palveluyksiköiden päälliköt** ja muut **johtavat viranhaltijat** vastaavat hyvän hallinto- ja johtamistavan toteutumisesta sekä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimeenpanosta ja tuloksellisuudesta tehtäväalueillaan sekä aiheeseen liittyvästä raportoinnista toimielimille.

Konserniyhteisöjen hallitukset ja toimitusjohtajat vastaavat edustamiensa yhtiöiden sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja tuloksellisuudesta. Konserniyhteisöt raportoivat konsernijohtolle sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja tuloksellisuudesta sekä merkittävien riskien hallinnasta konserniohjeessa annettujen määräysten sekä talousyksikön antaman ohjeistuksen mukaisesti.

Lautakunnat, jaostot ja valiokunnat vastaavat vastuualueensa hyvän hallinto- ja johtamistavan toteutumisesta sekä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä, toimeenpanon valvonnasta ja tuloksellisuudesta. Toimielimen alaisesta palveluorganisaatiosta ja palvelujen järjestämisestä päätetään kaupunkistrategisten tavoitteiden mukaisesti.

Sisäinen tarkastus on kaupunginhallituksen, kaupunginjohtajan ja konsernijohtoon riskiperustainen, riippumaton ja objektiivinen arviointi- ja konsultointitoiminto. Sisäinen tarkastus tukee toiminnallaan organisaation kehittämistä ja tavoitteiden saavuttamista. Arviointityö voidaan kohdistaa koko organisaation toiminnan sisäiseen valvontaan, riskienhallintaan, johtamis- ja hallintoprosesseihin sekä konsernivalvontaan. Sisäisen tarkastuksen riippumattomuuden turvaamiseksi sisäisellä tarkastuksella ei ole päätösvaltaa eikä toiminnallista vastuuta tarkastamistaan toiminnoista.

Sisäinen tarkastus raportoi arvioinnin tuloksista ja esittää toimenpidesuosituksia sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan kehittämiseksi. Sisäinen tarkastus noudattaa toiminnassaan sisäisen tarkastuksen kansainvälisiä ammattistandardeja. Sisäinen tarkastus raportoi kaupunginhallitukselle ja kaupunginjohtajalle. Sisäisen tarkastuksen toiminnon tarkoitus, tehtävät ja vastuut määritellään kaupunginhallituksen hyväksymässä sisäisen tarkastuksen toimintasäännössä.

Talousyksikkö (kaupunginhallituksen alaisena konsernipalvelualueen toimintayksikkönä) huolehtii hallintosäännön mukaan kaupungin ja kaupunkikonsernin talouden ohjauksesta ja seurannasta sekä rahoitukseen ja **riskienhallintaan liittyvistä tehtävistä**. Lisäksi yksikkö huolehtii kaupungin hankintojen ohjauksesta ja kehittämisestä sekä **tietohallinnon järjestämisestä ja ohjauksesta sekä tietoturvallisuuden teknisestä kehittämisestä**.

Ulkoinen ja sisäinen valvonta yhdessä muodostavat koko organisaation kattavan valvontajärjestelmän. Tarkastuslautakunta ja tilintarkastusyhteisö ovat ne keskeiset ulkoisen valvonnan toimijat, joille sisäinen tarkastus raportoi työskentelystään ja joita sisäinen tarkastus kuulee vuosittaista tarkastussuunnitelmaa laatiessaan.

Kaupunkikonsernin henkilöstöllä on keskeinen asema sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan periaatteiden toteutumisessa ja toteuttamisessa. Henkilöstön tehtävänä on suorittaa tehtäväkuvaustensa mukaiset tehtävät ja noudattaa toimintaa koskevaa ohjeistusta ja voimassa olevia prosessikuvauksia. Heidän tulee toiminnallaan edistää

tavoitteiden saavuttamista sekä omaisuuden asianmukaista hallintaa. Johdon ja esihenkilöiden tulee huolehtia siitä, että henkilöstö voi kannustavassa ilmapiirissä saattaa esimiehensä tietoisuuteen toimintaan liittyviä riskejä, ideoita ja kehittämismahdollisuuksia.

Riskienhallintapäällikkö vastaa riskienhallinnan prosessien ohjeistuksesta, riskienhallintatoiminnan yleisestä koordinoinnista ja kehittämisestä sekä valmiussuunnitelman yleiseen osaan kuuluvasta tehtäväkokonaisuudesta. Riskienhallintapäällikkö vastaa riskienarviointitietojen kaupunki- ja konsernitason kokoamisesta sekä sisäisen tarkastuksen tehtäväkokonaisuudesta.

Tilintarkastajat tarkastavat, ovatko kunnan sisäinen valvonta, riskienhallinta ja konsernivalvonta järjestetty asianmukaisesti. Tilintarkastaja noudattaa kaupunginvaltuuston ja tarkastuslautakunnan antamia ohjeita, jolleivät ne ole ristiriidassa lain, hallintosäännön tai hyvän tilintarkastustavan kanssa.

In house -yhtiöt ja omistajaohjaus. Kunnan konsernijohtoon kuuluvat kaupunginhallitus, kaupunginhallituksen omistajaohjausjaosto, kaupunginjohtaja ja kansliapäällikkö. Hallintosäännössä määrätään konsernijohtoon tehtävistä ja toimivallan jaosta. Kaupunginhallitus vastaa omistajaohjauksen toteuttamisesta, omistajaohjausjaosto seuraa ja arvioi yhtiöiden tavoitteiden toteutumista ja taloudellisen aseman kehitystä, kaupunginjohtaja toimii Kotka-konsernin konsernijohtajana ja kansliapäällikkö konsernipalvelualueen johtajana vastaa kaupungin tahdon toteutumisesta omistajapolitiikan osalta kaupungin tytäryhteisöissä sekä tärkeimmissä sidosryhmissä. Konserniyhteisöjen konsernivalvonnan ja raportoinnin sekä riskienhallinnan järjestämisestä annetaan määräykset valtuuston hyväksymässä konserniohjeessa.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä kunnan tilinpäätöksen kuuluvasta tuloslaskelmasta, rahoituslaskelmasta, taseesta ja niiden liitteenä olevista tiedoista sekä talousarvion toteutumisvertailusta ja toimintakertomuksesta, konsernitilinpäätöksestä ja sen liitetiedoista sekä osavuositarkastuksista. Valtioneuvoston asetuksen kunnan tilinpäätöksessä esitettävistä tiedoista 525/ 2020 säädetään konsernitilinpäätöksen tiedoista.

Omistajaohjausta toteutetaan myös sopimusohjauksella, sekä neuvotteluteitse yhteistyössä yhtiöiden muiden omistajien kanssa. Valvonta ja ohjaus kattavat in house -yhtiöiden toiminnan ja suoriutumisen, taloudellisen aseman kehittymisen sekä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisen valvonnan.

Yhtiöitä valvotaan ja ohjataan yhtiöiden hallitustyöskentelyllä sekä yhtiökokouksissa vaikuttamalla. Lisäksi yhtiöiden toimintaa valvotaan siten, että ne ovat velvollisia raporttoimaan esimerkiksi taloudellisesta suoriutuvuudesta sekä yhtiöille asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta.

Inhouse -yhtiöiden tulee laatia sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan kuvaus ja toteuttaa valvontamenettelyjä aktiivisesti päivittäisessä toiminnassaan ja suorittaa aktiivisesti riskienhallintaa. Lisäksi yhtiöiden toimintaa arvioidaan esihenkilöiden taholta jatkuvasti jokapäiväisessä arkityössä yhteistyössä toimiessa. Vastuunjako yhtiöiden ja kuntayhtymän välillä on dokumentoitu kirjallisesti.

Keskeisiä riskien hallintaa tukevia kaupungin työryhmiä tällä hetkellä ovat:

Riskienhallinnan johtoryhmä (puheenjohtaja talousjohtaja)

Ryhmä on perustettu Kaupunginjohtajan johtoryhmässä 04.02.2013 § 13. Ryhmän jäseninä ovat kansliapäällikkö, hyvinvointijohtaja, henkilöstöjohtaja, opetustoimenjohtaja, kaupunkisuunnittelujohtaja, tekninen johtaja, hyvinvointialueen edustajana pelastustoimenjohtaja, varhaiskasvatusjohtaja ja riskienhallintapäällikkö. Riskienhallinnan johtoryhmän keskeiset **tehtävät ovat:**

- 1) Kilpailuttaa Kotkan kaupungin vakuutuspalvelut
- 2) Vakuuttaa kaupungin omaisuus, henkilöstö ja toiminnot ja suorittaa näiden seuranta
- 3) Kehittää kaupungin ja kaupunkikonsernin sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa ja tehdä/teettää tarvittavat riskianalyysit
- 4) Laatia kaupungin riskienhallintasuunnitelma
- 5) Päivittää kaupungin vahinkorahaston säännöt
- 6) Ohjeistaa ja tiedottaa kaupunginsisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta.

Johtoryhmän tulee muodostaa kokonaisvaltainen näkemys kaupungin riskienhallinnasta. Keskeisenä tehtävänä on varmistaa, että kaupungin ja kaupunkikonsernin strategiset, taloudelliset, operatiiviset ja vahinkoriskit on olennaisilta osin tunnistettu ja arvioitu ja riskeille on määritelty tarvittavat hallintakeinot. Johtoryhmä myös koordinoi riskien arvioinnissa käytettävien työkalujen valintaa ja toimivuutta.

Tarvittaessa riskienhallinnan johtoryhmän tehtävien koordinaatiota voidaan tehdä myös **kaupunginjohtajan johtajakokouksen** sekä **valmiusjohtoryhmän** toimesta. Valmiusjohtoryhmän kokoonpanosta on päätetty kaupunginjohtajan päätöksillä 13.03.2020 § 14 sekä 06.08.2020 § 28.

Tietotyöryhmä (puheenjohtaja talousjohtaja)

Ryhmän keskeisiä tehtäviä ovat mm. kokonaisarkkitehtuuritoiminnan ja ICT- palvelutoiminnan johtaminen. Kaupunkistrategia ohjaa tietohallinnon kehittämistä, lisäksi toiminnan kehittämisessä huomioidaan muiden viranomaisten linjaukset, säädökset ja ohjeet. Kaikessa kehittämisessä noudatetaan tietoturvaan ja tietosuojaan liittyviä lakeja, asetuksia ja säännöksiä. Tietohallinnon kehittämisessä apuna toimivat **Digiohjausryhmä** ja Tietotyöryhmä. Tietotyöryhmän jäseninä toimivat eri vastuualueiden ja toimintayksiköiden ICT-yhteyshenkilöt. Ryhmän jäsenet viestivät oman yksikkönsä ICT-asioista työryhmälle sekä tiedottavat tietotyöryhmässä käsiteltyjä asioita omaan yksikköönsä. Tietotyöryhmän jäsen on yhteyshenkilö omassa työyksikössään Kymijoen ICT:lle. Tietotyöryhmä kokoontuu noin kahden kuukauden välein, digiohjausryhmä viikoittain.

Tietosuojaryhmä (puheenjohtaja kansliapäällikkö)

Tietosuojaryhmä on perustettu kaupunginjohtajan johtoryhmän päätöksellä 07.11.2016 § 89. Tietosuojaryhmän tarkoituksena on tietosuojaan liittyvien asioiden edistäminen ja seuranta Kotkan kaupungissa. Ryhmän jäseninä ovat tietosuojavastava, lakimies, talousjohtaja, riskienhallintapäällikkö, tietohallintopäällikkö, hallinto- ja kehittämispäällikkö sekä asianhallintapäällikkö. Vuonna 2021 tietosuojaryhmän tehtäväkenttää laajennettiin koskemaan myös tietoturvan kehitystehtäviä. Ryhmä koontuu noin kerran kuukaudessa.

6 Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan asianmukaisuuden arviointi ja raportointi

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tilaa seurataan ja arvioidaan säännöllisesti talousarviovuoden aikana, ja sen tuloksellisuudesta raportoidaan osana tilinpäätöstä. Kuntalain mukaan kaupungin tilinpäätökseen kuuluvassa toimintakertomuksessa tulee antaa tiedot kunnan ja kuntakonsernin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja keskeisistä johtopäätöksistä.

Kaupunginhallitus hyväksyy kaupungin toimintakertomuksen osana sisäisen valvonnan ja konsernivalvonnan selonteon sekä arvion merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä ja niiden hallinnasta. Lauta- ja johtokunnat hyväksyvät vastaavan selonteon sekä tiedot riskien hallinnasta.

Selonteko ja raportointi merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä pohjautuvat dokumentoituun itsearviointiin ja ne tulee käsitellä toimielimessä. Sisäinen tarkastus koordinoi sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan selonteon raportoinnin valmistelua.

Toimintakertomuksessa on annettava myös konsernivalvonnan selonteko, jossa on esitettävä:

- Miten konsernivalvonta on kuntakonsernissa järjestetty
- Onko valvonnassa havaittu puutteita kuluneella tilikaudella ja
- Miten konsernivalvontaa on tarkoitus kehittää

Kunnan hallinnon ja talouden valvonta järjestetään siten, että ulkoinen ja sisäinen valvonta yhdessä muodostavat kattavan valvontajärjestelmän. Ulkoinen valvonta järjestetään toimivasta johdosta riippumattomaksi. Ulkoisesta valvonnasta vastaavat tarkastuslautakunta ja tilintarkastaja.

Sisäinen valvonta on osa johtamista Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tuloksellisuutta seurataan talousarviovuoden aikana osana toiminnan ja talouden raportointia. Kaupunginhallitus antaa toimintakertomuksessa arvion merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä, sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja toimenpiteistä havaittujen puutteiden korjaamiseksi.

Kuntalain mukaan kaupunginhallitus antaa toimintakertomuksessa selonteon myös konsernivalvonnasta ja sen kehittämistarpeista. Kaupunginhallituksen selonteko perustuu sen alaisten toimielinten, hyvinvointialueen johtajan, tulosalueiden johdon sekä konserniyhteisöjen laatimiin selontekoihin, joissa käsitellään niiden oman toiminnan riskejä ja sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämistä sekä toimenpiteitä havaittujen puutteitten korjaamiseksi. Toimintakertomuksessa on esitettävä selvitys sellaisista kunnan ja konsernin talouteen liittyvistä olennaisista asioista, jotka eivät käy ilmi kunnan tai konsernin taseesta, tuloslaskelmasta tai rahoituslaskelmasta. Tällaisia asioita ovat myös tiedot sisäisen valvonnan, sisäisen tarkastuksen ja riskienhallinnan järjestämisestä ja niiden keskeisistä johtopäätöksistä.

Konsernijaoston työryhmä koordinoi ja valmistelee selonteon sekä riskeistä ja epävarmuustekijöistä raportoinnin kaupunginhallitukselle.

Myös muiden johtavien viranhaltijoiden ja tilivelvollisten tulee antaa hallitukselle oman tehtäväalueensa osalta selonteko merkittävimmistä riskeistä ja sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä sekä toimenpiteistä havaittujen puutteiden korjaamiseksi. Selontekojen tulee perustua dokumentoituun aineistoon.

Mikäli tilikaudella havaitaan merkittäviä riskejä, tulee johtavien viranhaltijoiden myös raportoida niistä ja niiden hallintakeinoista välittömästi valvontavastuussa olevalle taholle.

Valvontavastuussa olevien tulee raportoinnin perusteella ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin. Havaitsemistaan olennaisista epäkohdista tilintarkastajan on viipymättä ilmoitettava kaupunginhallitukselle annettavassa tilintarkastuspöytäkirjassa. Tilintarkastuspöytäkirja annetaan tiedoksi tarkastuslautakunnalle.

7 Tilivelvollisuus, valvontavastuu ja selonottovelvollisuus

Tilintarkastajan on kuntalain 123 §:n mukaan tarkastettava, onko kunnan ja kuntakonsernin sisäinen valvonta ja riskienhallinta sekä konsernivalvonta järjestetty asianmukaisesti. Kuntalain mukaan tilintarkastuskertomuksessa on esitettävä tarkastuksen tulokset ja esitettävä, onko tilinpäätös hyväksyttävä ja voidaanko toimielimen jäsenelle ja asianomaisen vastuualueen johtavalle viranhaltijalle (tilivelvollinen) myöntää vastuuvapaus.

Kuntalain mukaan tilivelvollisuus merkitsee sitä, että tilivelvollisen toiminta tulee valtuuston arvioitavaksi, häneen voidaan kohdistaa tilintarkastuskertomuksessa muistutus ja häneltä voidaan evätä vastuuvapaus sekä omasta että alaisensa tekemisestä tai tekemättä jättämisestä.

Kuntalain tarkoittamia tilivelvollisia Kotkassa ovat muun muassa kaupunginhallituksen jäsenet, lautakuntien jäsenet, johtokuntien jäsenet, toimikuntien jäsenet, kaupungin muiden toimielinten jäsenet, kaupunginjohtaja, vastuualueiden johtajat sekä toimielinten esittelijät.

Tilivelvollisella on vastuu johtamansa toiminnan sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan asianmukaisesta järjestämisestä sekä niiden jatkuvasta ylläpidosta ja tuloksellisuudesta. Ylimmällä johdolla, etenkin tilivelvollisella johdolla, on erityinen vastuu ja velvoite toimia hyvän hallinto- ja johtamistavan sekä hyväksytyjen eettisten periaatteiden mukaisesti sekä puuttua toiminnassa ilmeneviin poikkeamiin. Johdolla on aktiivinen selonottovelvollisuus vastuullaan olevasta toiminnasta. Tilivelvollisuusaseman puuttuminen ei vapauta esihenkilöä alaistensa toiminnan valvontavastuusta.

Kuntalain mukainen tilivelvollisuus merkitsee sitä, että tilivelvollisen toiminta tulee kaupunginvaltuustossa arvioitavaksi, häneen voidaan kohdistaa tilintarkastuskertomuksessa muistutus, ja että häneltä voidaan evätä vastuuvapaus sekä omasta että alaisensa tekemisestä tai tekemättä jättämisestä. Kuntalain tarkoittamia tilivelvollisia ovat kunnassa kaupunginhallituksen, lautakuntien sekä niiden jaostojen jäsenet sekä kunkin vastualueen ja toimintayksikön johtavat viranhaltijat.

Budjettivastuulliset nimetään aina kunkin vuoden talousarviossa. Tilivelvollisella on vastuu johtamansa toiminnan sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan asianmukaisesta järjestämisestä sekä niiden jatkuvasta ylläpidosta ja tuloksellisuudesta. Ylimmällä johdolla, etenkin tilivelvollisella johdolla, on erityinen vastuu ja velvoite toimia hyvän hallinto-, ja johtamistavan ja eettisten lähtökohtien mukaisesti sekä puuttua toiminnassa ilmeneviin poikkeamiin. Johdolla on aktiivinen selonottovelvollisuus vastuullaan olevasta toiminnasta.

8 Periaatteiden hyväksyminen ja ajantasaisuuden seuranta

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan periaatteet (sisältäen Vakuuttamisen periaatteet) ja niihin tehtävät muutokset hyväksytään kaupunginvaltuustossa. Periaatteisiin sisältyvät käytännön ohjeet ja niiden edellyttämät päivitykset käsitellään riskienhallinnan johtoryhmässä tai muussa riskienhallinnan johtoryhmän tehtäviä koordinoivassa ryhmässä sekä valmistellaan kaupunginhallituksen vahvistettaviksi. Kaupunginjohtaja, vastualueiden ja toimintayksiköiden johtavat viranhaltijat ja esimiehet vastaavat näiden periaatteiden ja voimassa olevien ohjeiden toimeenpanosta osana johtamista, ohjausta, päätöksentekoa ja toimintaa. Periaatteiden käsittelyä suositellaan kaikissa organisaation johtoryhmissä, jotta ohjeistus voidaan luontevasti kytkeä hallinnollisiin käytäntöihin.

Periaatteiden toimeenpanoa ja ajantasaisuutta seurataan riskienhallinnan johtoryhmässä. Johtavien viranhaltijoiden, esihenkilöiden ja henkilöstön tulee tehtäviensä edellyttämässä laajuudessa olla tietoisia voimassa olevista Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan periaatteista sekä noudattaa niitä työtehtävissään.

9 Kotkan kaupungin vakuuttamisen periaatteet

9.1 Johdanto

Vakuuttamisen periaatteiden määrittäminen on tärkeä osa Kotkan kaupungin riskienhallinnan kehittämistä. Nämä vakuutuslinjaukset määrittelevät vakuuttamisen roolit, vastuut ja toimintatavat Kotkan kaupungissa. Kaupungin vakuuttaminen koskee mm. kaupungin henkilöstöä, palveluiden käyttäjiä, omaisuutta ja erilaisia vastuuta. Yleisenä tavoitteena on ohjata vakuuttamista keskitetysti ja varmistaa, että vakuuttaminen toimii kassavirtaa ja tulosta tasoittavana keinona vahingon sattuessa. Kaupungin omalle vahinkorahastolle, joka toimii vakuuttamisen tavoin, on laadittu erilliset kaupungin vahinkorahaston säännöt.

Kaupungin riskienhallinnan ohjeissa korostetaan riskeiltä suojautumista ennalta ehkäisevin toimenpitein. Vakuuttaminen on yksi keino hallita riskiä. Se ei itsessään estä eikä rajoita vahinkotapahtumia, vaan ainoastaan pienentää näiden taloudellisia vaikutuksia. Osa vakuutettavasta riskistä jää aina organisaation kannettavaksi joko omavastuu-, ehtorajoitus- tai kustannustehokkuussyistä. Vahingoista syntyy lähes aina myös välillisiä kustannuksia, joita vakuutus ei korvaa. Siksi on tärkeää, että riskejä hallitaan organisaation eri tahoilla osana normaalia toimintaa ja johtamisen prosesseja. Vakuuttaminen onkin ymmärrettävä sellaiseksi täydentäväksi osaksi kaupungin muuta riskienhallintaa, joka kohdistuu vain kaupungin olennaisimpiin vakuuttamiskelpoisiin riskeihin.

9.2 Vastuut ja roolit vakuuttamisessa

Kaupungin hallintosäännön mukaan kaupunginhallitus päättää kaupungin vakuuttamisen yleisistä perusteista. Kaupunginhallituksen alaisten toimintojen toimintasäännön mukaan talousyksikkö vastaa vakuuttamisesta.

Kaupungin talousyksikkö ohjaa, koordinoi ja kehittää kaupungin vakuuttamista keskitetysti. Vakuuttamiseen kuuluvia tehtäviä ovat mm. vakuutusturvan ylläpitäminen, uudistaminen ja kehittäminen yhteistyössä kaupungin vakuutusmeklarin kanssa, meklaripalvelujen laadun arviointi ja palvelun kilpailuttaminen sopimuksen mukaisesti, kaupungin vakuutusratkaisujen suunnittelu, ohjaus ja vakuutuskokonaisuuksien kilpailuttaminen, vastuualueiden/toimintayksiköiden vakuutuskoulutukset sekä neuvonta ja ohjaus vakuutusasioissa. Talousyksikkö edistää osaltaan vakuutus-/vahinkoriskien hallintaa yhdessä kaupungin vastuualueiden ja toimintayksiköiden kanssa.

Kaikilla kaupungin vastuualueilla ja toimintayksiköillä on vastuu vakuuttamisen periaatteiden noudattamisesta.

9.3 Vakuuttamisen pääperiaatteet ja linjaukset

Vakuutettavat riskit

Kotkan kaupungin vastuualueiden / toimintayksiköiden riskikartoituksen mukaan vakuutettavia riskejä ovat:

- henkilöriskit, jotka toteutuessaan vaarantavat työntekijöiden, asiakkaiden, kuntalaisten ja/tai muiden terveyttä tai henkeä (esim. tapaturmat)
- omaisuusriskit, jotka toteutuessaan kohdistuvat kaupunkikonsernin omaisuuteen ja voivat aiheuttaa häiriötä toiminnassa (esim. käyttöomaisuuden tuhoutuminen)
- vastuuriskit, jotka toteutuvat vahingonkorvausvelvollisuuden kautta korvausvastuuna toiselle aiheutetusta vahingosta (esim. joku loukkaantuu kaupungin laiminlyönnin vuoksi).

Keskitetty vakuutushallinto

Kaupungin kaikkea vakuuttamista ohjataan kaupungin konsernipalvelualueella sijaitsevan talousyksikön toimesta. Kaupunkia koskevat vakuutusratkaisut suunnitellaan, kilpailutetaan, saatetaan voimaan ja kokonaisuutta ylläpidetään keskitetysti konsernipalvelualueen talousyksikössä. Keskitetyllä toiminnalla varmistetaan yhtenäiset vakuutuskäytännöt, estetään päällekkäistä vakuuttamista, estetään vakuutusturva-aukkojen syntyminen sekä varmistetaan kaupungin skaalaetujen toteutuminen myös vakuutusmaksujen osalta.

Vakuutukset järjestetään pääsääntöisesti kaupunkitasoisen riskinsietokyvyn mukaan laajoina kokonaisuuksina, kaupungin laajuisin sopimuksin. Kaupungin samankaltainen toiminta vakuutetaan yhdenmukaisesti.

Lakisääteiset ja vapaaehtoiset vakuutukset

Lakisääteiset vakuutusvelvoitteet täytetään aina.

Henkilöriskit vakuutetaan vapaaehtoisin vakuutuksin siten, että vakuuttamisella tuetaan kaupungin tahtoa pitää huolta työntekijöiden ja kuntalaisten terveydestä ja turvallisuudesta. Erilaisiin kaupungin järjestämiin palveluihin, ryhmiin ja toimintoihin kuuluvat henkilöryhmät vakuutetaan mahdollisimman yhdenmukaisesti.

Erittäin suuret ja toteutuessaan talouden tasapainoon vaikuttaviksi arvioidut omaisuusriskit vakuutetaan aina kun se on mahdollista. Pienehköjä omaisuusriskejä ei vakuuteta ilman erityistä syytä. Kaupungilla on myös vahinkorahasto, josta voidaan korvata kaupungille aiheutuneita kertaluonteisia vahinkoja tai vastuita, joita ei vakuutuksin ole katettu.

Vahinkorahastosta korvattavien korvausten omavastuu vahinkoa kohden määritellään rahaston säännöissä.

Vastuuriskit toisin sanoen toiselle tuottamuksellisesti aiheutetut henkilö-, esine- ja taloudelliset vahingot, vakuutetaan mahdollisuuksien mukaan koko kaupungin kattavasti laajoin vakuutusehdoin kuin markkinoilta on taloudellisesti järkevällä hintatasolla saatavissa.

Vakuutusmäärät ja vakuutusten omavastuut

Lakisääteisten vakuutusten vakuutusmäärät ja korvausten ylärajat on määritelty laissa. Vapaaehtoisten henkilö-, omaisuus- ja vastuuvakuutusten vakuutusmäärät arvioidaan kaupunkikonsernin riskinsietokyky, vakuutuslaji sekä hyvä vakuutustapa huomioon ottaen.

Organisaation riskinsietokyky ja -halu, maksukyky ja vakavaraisuus ohjaavat omavastuukäytäntöjä. Kotkan kaupungin taloudellinen vakavaraisuus ja riskinkantokyky puoltavat korkeiden omavastuiden käyttämistä, mikä osaltaan tukee ennalta ehkäisevää riskienhallintakulttuuria ja vastaa yleistä suurten organisaatioiden hyvää vakuuttamistapaa. Omaisuuteen kohdistuvissa vahingoissa omavastuutasot on määritelty suhteellisen korkeiksi.

Sekä lakisääteisessä että vapaaehtoisessa henkilövakuuttamisessa omavastuut ovat tyypillisesti kuitenkin hyvin alhaiset sekä suuren vahinkotähteyden että vahinkokäsittelyn käytäntöjen toimivuuden vuoksi.

Vakuutusyhtiöiden valitseminen

Vakuutusyhtiöt myyvät yhtiönsä vakuutustuotteita ja samalla ottavat vakuutettavan riskin tai osan siitä kantaakseen. Vahingon sattuessa vakuutusyhtiö selvittää korvausvelvollisuutensa, tarkastaa vahingon tarvittaessa ja maksaa korvauksen vakuutusehtojen mukaisesti. Vakuutusyhtiöt tarjoavat myös vahinkoriskienhallintapalveluita kuten koulutusta ja teknisiä riskiselvityksiä vakuutettavista kohteista.

Kotkan kaupungin käyttämien vakuutusyhtiöiden tulee olla taloudellisesti vakavaraisia, hyvämaineisia ja niiden on kyettävä antamaan suurasiakaspalvelua sekä riittävää palvelua mahdollisen verkoston kautta myös ulkomailla esim. työ- ja opintomatalla oleville Kotkan vakuutetuille. Kaupunki edellyttää myös, että vakuutusyhtiöllä on toimiva sähköinen asiointijärjestelmä.

Muiden yhteistyökumppaneiden käyttäminen

Vakuutusten kilpailuttamisessa, hankinnassa ja hoidossa on mahdollista käyttää vakuutusmeklaria asiantuntijana. Vakuutusmeklari toimii vakuutusyhtiöstä riippumattomana asiakkaan valtuuttamana edustajana vakuutus- ja vahinkoasioissa.

Valituskielto

Päätöksistä, jotka koskevat vain valmistelua tai täytäntöönpanoa, ei kuntalain 136 §:n mukaan saa tehdä oikaisuvaatimusta eikä kunnallisvalitusta.

1–3, 11–13

Tässä kokouksessa tehdystä **päätöksestä § - , joka koskee kunnallisen virkaehtosopimuslain 26 §:ssä mainittuja asioita**, ei saa hakea muutosta valittamalla.

Tässä kokouksessa tehtyyn, **hankinto-oikaisua koskevaan päätökseen § -**, ei saa hakea muutosta.

Tässä kokouksessa tehdystä **päätöksestä § - , joka koskee kunnallisen kansanäänestyksen toimittamista**, ei saa valittamalla hakea muutosta (kuntalaki 24 §).

Valitusosoitus**Asiat**

4–10 §

Valitusviranomainen ja valitusoikeus

Päätökseen saa hakea muutosta valittamalla **Itä-Suomen hallinto-oikeuteen**.

Valituksen saa tehdä

- asianosainen eli se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa;
- kunnan jäsen.

Muutoksenhaun maksu

Valituksen käsittelyn maksullisuudesta saa tietoja valitusviranomaiselta. Maksuista, niiden määrästä ja maksuvapautuksen perusteista on säädetty laissa tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista (1455/2015). Niissä tapauksissa, joissa maksu peritään, se on 270 euroa.

Valitusperusteet

Valituksen saa tehdä sillä perusteella, että

- päätös on syntynyt virheellisessä järjestyksessä;
- päätöksen tehnyt viranomainen on ylittänyt toimivaltansa; tai
- päätös on muuten lainvastainen.

Valitusaika

Valitus on jätettävä hallinto-oikeudelle 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

Valitusaikaa laskettaessa tiedoksisaantipäivää ei lueta määräaikaan.

Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän (7) päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä, saantitodistuksen osoittamana aikana tai erilliseen tiedoksisaantitodistukseen merkittynä aikana. Käytettäessä sähköistä tiedoksiantoa katsotaan asianosaisen

saaneen tiedon päätöksestä kolmantena (3) päivänä viestin lähettämisestä.

Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon seitsemän (7) päivän kuluttua siitä, kun pöytäkirja on nähtävänä yleisessä tietoverkossa. Pöytäkirja on asetettu nähtäväksi yleiseen tietoverkkoon **31.1.2023**.

Jos valitusajan viimeinen päivä on pyhäpäivä, itsenäisyyspäivä, vapunpäivä, joului- tai juhannusaatto tai arkilauantai, saa valituksen valitusviranomaiselle ensimmäisenä sen jälkeisenä arkipäivänä.

Valituksen muoto, sisältö ja liitteet

Valitus on tehtävä kirjallisena. Myös sähköinen asiakirja täyttää vaatimuksen kirjallisesta muodosta.

Valituksessa on **ilmoitettava**:

- päätös, johon haetaan muutosta;
- miltä kohdin päätökseen haetaan muutosta ja mitä muutoksia siihen vaaditaan tehtäväksi;
- perusteet, joilla muutosta vaaditaan;
- valittajan nimi ja kotikunta;
- postiosoite, puhelinnumero tai sähköpostiosoite, joihin asiaa koskevat ilmoitukset valittajalle voidaan toimittaa.
-

Valitukseen on **liitettävä**:

- päätös, johon haetaan muutosta valittamalla, alkuperäisenä tai jäljennöksenä;
- todistus siitä, minä päivänä päätös on annettu tiedoksi, tai muu selvitys valitusajan alkamisesta;
- asiakirjat, joihin valittaja vetoaa, jollei niitä ole jo aikaisemmin toimitettu viranomaiselle.

Valittajan, laillisen edustajan tai asiamiehen on allekirjoitettava valituskirjelmä. Jos valittajan puhevaltaa käyttää hänen laillinen edustajansa tai asiamiehensä taikka jos valituksen laatijana on muu henkilö, on valituskirjelmässä ilmoitettava myös tämän nimi ja kotikunta. Sähköistä asiakirjaa ei kuitenkaan tarvitse täydentää allekirjoituksella, jos asiakirjassa on tiedot lähettäjältä eikä asiakirjan alkuperäisyyttä tai eheyttä ole syytä epäillä.

Asiamiehen, jollei hän ole asianajaja tai yleinen oikeusavustaja, on liitettävä valitukseen valtakirja, jollei valittaja ole valtuuttanut häntä suullisesti valitusviranomaisessa.

Valituksen toimittaminen

Valitus on valittajan tai hänen valtuuttamansa asiamiehen toimitettava valitusviranomaiselle ennen valitusajan päättymistä.

Valituksen voi toimittaa myös faksina tai sähköpostitse. Valituksen voi tehdä myös hallinto- ja erityistuomioistuinten asiointipalvelussa osoitteessa <https://asiointi2.oikeus.fi/hallintotuomioistuimet> .

Sähköisen viestin katsotaan saapuneen viranomaiselle silloin, kun se on viranomaisen käytettävissä vastaanottolaitteessa tai tietojärjestelmässä siten, että viestiä voidaan käsitellä.

Valitus lähetetään aina omalla vastuulla.

**Valitusviranomaisen
yhteystiedot****Itä-Suomen hallinto-oikeus**

Minna Canthin katu 64, sisäänkäynti Puistokadun puolelta
70100 KUOPIO

(PL 1744, 70101 KUOPIO)

Puh. 029 56 42500, asiakaspalvelu 029 56 42502

Sähköposti: ita-suomi.hao@oikeus.fi

Faksi: 029 56 42501

Virka-aika: arkisin klo 8.00 – 16.15